

Hoogconjunctuur

De nieuwste halfjaarlijkse prognoses van de OESO bevestigen dat de internationale conjunctuur over haar hoogtepunt heen is¹. De groeivertraging is echter zeer beperkt. Gemiddeld over de geïndustrialiseerde landen blijft de economie met 2,5 à 3% per jaar groeien. De inflatie heeft zich net iets boven de 4% gestabiliseerd. Het tekort op de lopende rekening van de VS blijft groot (rond de \$ 100 mrd.), maar neemt toch langzaam maar zeker af. En nu president Bush het liplezen heeft afgezworen, kan ook het Amerikaanse begrotingstekort dalen. Alleen de internationale rente is scherp opgelopen. Volgens de OESO hoeft dat de investeringen en de groei echter niet wezenlijk aan te tasten.

Ook de vooruitzichten voor de Nederlandse economie blijven goed. De conjuncturele situatie is ook in ons land weliswaar niet meer zo uitbundig als pakweg een jaar geleden, maar er is toch nog steeds sprake van hoogconjunctuur. In zijn pas verschenen halfjaarlijkse tussenrapportage meldt het CPB dat uitvoer en binnenlandse bestedingen zich blijven ontwikkelen conform de verwachtingen. Voor 1991 wordt alleen de geraamde groei van de materiële overheidsconsumptie iets naar beneden bijgesteld vanwege kortingen op het defensiebudget en vertraging bij de bouw van toltunnels. Dit tast het beeld echter niet wezenlijk aan.

Het is verheugend dat de hoogconjunctuur nog altijd niet van ophouden weet. Toch kan het tij langzaam gaan verlopen. De vraag is of de Nederlandse economie dan verlost is van de onevenwichtigheden waarmee zij uit de vorige recessie te voorschijn kwam. Die onevenwichtigheden betroffen de vermogenspositie van het bedrijfsleven, de toestand van de openbare financiën en de situatie op de arbeidsmarkt.

Het bedrijfsleven staat er duidelijk beter voor. Rendementen, vermogensverhoudingen en investeringsniveaus zijn sinds 1982 in het algemeen sterk verbeterd. Het terrein dat in de jaren zestig en zeventig op de wereldmarkt was verloren, is in de jaren tachtig teruggewonnen. De omvangrijke herstructureringsprocessen die momenteel in veel bedrijven en bedrijfstakken plaatsvinden, hebben dan ook meer te maken met structurele veranderingen als gevolg van de technologische ontwikkeling, de Europese integratie en de internationalisatie van markten dan met de conjunctuur. Natuurlijk zijn er altijd sectoren waar problemen bestaan, maar over de hele linie gezien is het beeld positief.

Anders is het gesteld met de overheidsfinanciën. Het financieringstekort is weliswaar gedaald, maar veel minder dan in de meeste andere OESO-landen. Na Griekenland, Italië en België is Nederland thans het land met het grootste overheidstekort. Ondanks de gunstige conjunctuur en zeer omvangrijke belastingmeevallers ligt het tempo van tekortreductie buitengewoon laag: het kabinet is al tevreden als het tekort in de komende vier jaar met een half procent per jaar daalt. Daardoor lukt het ook nog steeds niet om de overheidsschuld als percentage van het bruto nationaal product te stabiliseren. De meeste andere OESO-landen zijn daar in de jaren tachtig wel in geslaagd. Het gevolg hiervan is dat de begroting buitengewoon gevoelig blijft voor rentestijgingen. Deze verdringen andere uitgaven en beperken de ruimte voor nieuw beleid. Daarnaast zijn er grote risico's dat het tekort weer toeneemt als de conjunctuur omslaat. Dan gaan immers de belastinginkomsten tegenvallen in plaats van meevallen en lopen de sociale

uitkeringen op. Het herstel van de koppelingen heeft de kwetsbaarheid van de begroting er natuurlijk niet minder op gemaakt.

Heeft Nederland de begrotingsruimte die de gunstige conjunctuur biedt dan misschien gebruikt om de hoge belasting- en premiedruk te verminderen? Dat is niet het geval. De belasting- en premiedruk is in Nederland in de periode 1982-1990 gestegen. Landen als België, Duitsland en het Verenigd Koninkrijk wisten in dezelfde periode wel een gelijktijdige vermindering van het overheidstekort en de belasting- en premiedruk te realiseren. Dat de Nederlandse overheid in deze periode werd geconfronteerd met een sterke daling van de aardgasbaten is juist, maar vormt slechts een deel van de verklaring. Belangrijker is dat het relatief omvangrijke stelsel van inkomensoverdrachten in ons land grotendeels intact is gelaten. De hoge belasting- en premiedruk komt onder meer tot uiting in zeer hoge marginale lasten op arbeid (de befaamde wig). Nederland staat op dit punt samen met Zweden op kop in de OESO. Dit heeft natuurlijk consequenties voor het functioneren van de arbeidsmarkt.

Daarmee komen we op de derde zwakke plek van de Nederlandse economie: de opvallend lage graad van de arbeidsparticipatie. In elke internationale vergelijking valt Nederland op door het relatief geringe deel van de beroepsgeschiedte bevolking dat deelneemt aan het arbeidsproces. Dit geldt niet alleen voor vrouwen, maar ook voor mannen boven de 40 jaar, die in veel grotere getale dan in omringende landen gebruik maken van arbeidsongeschiktheidsregelingen en de VUT. Bijna de helft van de bevolking tussen de 15 en 65 jaar zit niet in het arbeidsproces. Alleen in Ierland ligt dat percentage hoger. Aan dit fenomeen is in de jaren tachtig weinig veranderd. Weliswaar is vooral sinds 1985 onder invloed van de loonmatiging en het investeringsherstel de werkgelegenheid in ons land – ook naar internationale maatstaven – sterk gestegen. De schaarbeweging van dalende aantallen werkenden en toenemende aantallen uitkeringsgerechtigden is daardoor tot stilstand gekomen. Maar de groei van het niet-actieve deel van de beroepsbevolking is niet afgeremd. Zodra de werkgelegenheids groei stagneert, zal de verhouding actieven/-inactieven ogenblikkelijk weer verslechteren. En dan komt de vicieuze cirkel van stijgende lastendruk, uitstoot van arbeid, enz. weer op gang.

Hoe komt het dat de Nederlandse economie het in het afgelopen decennium op deze punten zo slecht heeft gedaan? Misschien heeft het wat te maken met onze politieke cultuur en ons stelsel van arbeidsverhoudingen. Het sluiten van compromissen en het zoeken naar consensus vormen daarvan belangrijke karakteristieken. Hoe zinvol deze mechanismen ook zijn voor het waarborgen van stabiliteit in een kleine, open economie, ze kunnen ook de oplossing van maatschappelijke problemen langdurig rekken en vertragen. De gevolgen hiervan worden door de aanhoudende hoogconjunctuur goeddeels aan het zicht onttrokken. Maar het bergt grote risico's in zich als de conjunctuur echt omslaat.

L. van der Geest

OESO, *Economic outlook*, nr. 47, Parijs, juni 1990.